ऑनलाइनसंस्कृतप्रशिक्षणकेन्द्रद्वारा प्रस्तावितः

वार्षिकः संस्कृतसम्भाषणप्रशिक्षणपाठ्यक्रमः

(डिप्लोमा कोर्स)

संपूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालयः, वाराणसी

* समन्वयकः *

डॉ. रविशंकर पाण्डेयः

सह - समन्वयकः

1. डॉ. राजा पाठकः
2. डॉ. मधुसूदन मिश्रः

उद्देश्यम्

सर्वत्र संस्कृतम्, सर्वेषां मुखे संस्कृतमिति ध्येयवाक्यस्य क्रियान्वयनाय,- प्राच्यविद्यायाः प्रचारप्रसाराय, वसुधैवकुटुम्बकमिति भावनया बन्धुत्ववर्धनाय, संस्कृतभाषा-व्यापकरूपेण संवादभाषा भवेत्, अधिसंख्यजनाः संस्कृतसम्भाषणे दक्षाः भवेयुश्च आधुनिकयन्त्रसहयोगेन उत्तरप्रदेशशासन-निर्देशानुगुणं संस्कृतभाषादक्षप्रशिक्षकैः सुगमविधिना संपूर्णानन्दसंस्कृत-विश्वविद्यालयेन वार्षिकं संस्कृतभाषा-संस्कृतसम्भाषणपाठ्यक्रम-प्रशिक्षणं (डिप्लोमा कोर्स) संकल्पितम् अस्ति।

पाठ्यक्रमसंरचना

संस्कृतसम्भाषणशिक्षणपाठ्यक्रमे-

वार्षिकः डिम्लोमापाठ्यक्रमः सञ्चालितो भविष्यति । अशीत्यधिकं शतं होरात्मकः पाठ्यक्रमो विद्यते । अस्य पाठयक्रमस्य चत्वारि प्रश्नपत्राणि, प्रतिप्रश्नपत्रं शतम्(100), पूर्णाङ्काः, उत्तीर्णाङ्काः षट्त्रिंशत् (36) निर्धारिताः सन्ति । सर्टिफिकेटपाठ्यक्रमापेक्षया डिप्लोमापाठ्यक्रमः विषयदृष्ट्या गरीयान् विद्यते |

प्रथमं प्रश्नपत्रम्

संस्कृतसंभाषणाय शब्दपरिचयः प्रथमं सोपानं विद्यते, अस्माकं व्यवहारे प्रचलितानां संज्ञाशब्दानां क्रियाशब्दानाम् अदन्तशब्दानाञ्च परिचयः पुनश्च तेषामभ्यासः भाषाकौशलाय कारणीयः | संज्ञाशब्देषु अदन्तशब्दानां परिचयः बोधाय सौकर्यं भवति, यथा -(रामः, बालकः, गजः, अश्वः, प्रभृतयः) | अनन्तरम् अजन्तशब्दानाम् अभ्यासं विधाय व्यवहारे प्रयुक्तानां क्रियापदानां (यथा - भवति,पठति,गच्छति,शेते,उपविशति,हसति) परिचयः प्रशिक्षकैः कारणीयः| संज्ञापदं, क्रियापदञ्च संयोज्य लघुवाक्यनिर्माणं कृत्वा प्रशिक्षुभिः सह चर्चा भाषाशिक्षणाय प्रशिक्षकैः विधेया | पञ्चचत्वारिंशत्होरात्मकः पाठनकालः |

प्रथमं प्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्काः (100)	होरात्रयम्

विषयः- | **पाठनकालांशः(पञ्चचत्वारिंशत्होरात्मकः)**

1. शब्दपरिचयः	(पञ्चविंशतिहोरात्मकः)
(क) संज्ञाशब्दपरिचयः	(दशहोरात्मकः)
अजन्तशब्दः	(पञ्चहोरात्मकः)
हलन्तशब्दः	(पञ्चहोरात्मकः)
(ख)क्रियाशब्दपरिचयः (दशगणीयप्रतिनिधिधातवः)	(पञ्चदशहोरात्मकः)
पुरुषानुगुणम्	(प्रतिधातु-एकहोरात्मकः)
वचनानुगुणम्	(प्रतिधातु- अर्धहोरात्मकः)
2- विभक्तिप्रयोगपरिचयः	(विंशतिहोरात्मकः)
(क)प्रथमा द्वितीयातृतीयाविभक्तयः	(त्रिहोरात्मिका)
(ख)चतुर्थीपञ्चमीषष्ठीविभक्तयः	(त्रिहोरात्मिका)
(ग)सप्तमीविभक्तिः सम्बोधनञ्च	(त्रिहोरात्मिका)
3- वाक्यनिर्माणम्	
(क) अजन्तशब्देन	(त्रिहोरात्मकम्)
(ख) हलन्तशब्देन	(त्रिहोरात्मकम्)
(ग)क्रियापदेन	(त्रिहोरात्मकम्)
(घ)विभक्तिपरिवर्तनेन	(द्विहोरात्मकम्)

संदर्भग्रन्थाः-शब्दरूपावली,धातुरूपावली, लघुसिद्धान्तकौमुद्याः कारकप्रकरणं तिङन्तप्रकरणञ्च ।

द्वितीयं प्रश्नपत्रम्

अस्य पाठ्यक्रमस्य द्वितीये प्रश्नपत्रे क्रियापदप्रयोग-अव्ययशब्दप्रयोग-संख्यावाचकशब्दप्रयोगपरिचयः प्रमुखरूपेण पाठ्यविन्दुः विद्यते । प्रथमपत्रे क्रियापदविषये चर्चा कृता विद्यते, अत्र क्रियापदप्रयोगः वाक्ये प्रशिक्षकैः शिक्षणीयः । वाक्यानां समाप्तिः क्रियया, तस्मात् अर्थसंपूर्तिश्च भवति । क्रियापदप्रयोगः कालपुरुषवचनानुगुणं वाक्यनिर्माणं विधाय पाठनीयः, परिवेशे प्रचलिताः परस्मैपदिनः आत्मनेपदिनश्च धातवः प्रयोक्तव्याः । वाक्यनिर्माणे वाच्यपरिवर्तनमपि प्रमुखं भवेत् ।

द्वितीयं प्रश्नपत्रम् **पूर्णाङ्काः(100)** **होरात्रयम्**

विषयः- **पाठनकालांशः**(पञ्चचत्वारिंशत्होरात्मकः)

1. क्रियापदप्रयोगपरिचयः **(पञ्चविंशतिहोरात्मकः)**

(**परस्मैपदी - आत्मनेपदी**)

(क) लट्-लृट्-लोट्-लङ्-विधिलिङ्ग- धातुरूपाणि (प्रतिलकारं नवहोरात्मके विभज्य पाठनीयम्) ।

प्रचलितधातवः-

यथा- अस्-कृ-भू-पठ-गम्-स्था-पा-दृश्-नी-लिख्-इष्-कथ-ज्ञ-ग्रह्-दा-श्रु-शक्-जागृ-शीङ्-याच्-मन्-एध्-पच्-दण्ड प्रभृतयः| (प्रतिधातु-एकहोरात्मकः)

वाक्यं यथा-(मोहनः करोति, करिष्यति, करोतु, अकरोत्, कुर्यात्) प्रभृतयः ।

(ख) वाक्यनिर्माणम् **(विंशतिहोरात्मकम्)**

लट्-लृट्-लोट्-लङ्-विधिलिङ्गेषु (प्रतिलकारं चतुर्होरात्मकम्)

संदर्भग्रन्थाः-(सुगमधातुरूपावली, लघुसिद्धान्तकौमुद्याः कारकप्रकरणम्, रचनानुवादकौमुदी)|

तृतीयं प्रश्नपत्रम्

तृतीये प्रश्नपत्रे अव्ययवाचकाः संख्यावाचकाः, उपपदविभक्ति बोधकाः शब्दाः संभाषणप्रशिक्षणाय पाठनीयाः सन्ति, पाठनकाले कारकसूत्राण्यपि निर्दिष्टव्यानि | अभिनयद्वारा वस्तुप्रदर्श्य, ऑनलाईन माध्यमेन यथासम्भवं चित्रादिकं संकलय्य सरलविधिना च वाक्यनिमार्णं कृत्वा पाठनीयम् मध्ये-मध्ये पूर्वाभ्यासोऽपि प्रशिक्षकैः कारणीयः |

तृतीयं प्रश्नपत्रम् **पूर्णाङ्काः(100)** **होरात्रयम्**

विषयः- **पाठनकालांशः(पञ्चचत्वारिंशद्धोरात्मकः)**

1. अव्ययसंख्यावाचकप्रयोगः **(षड्विंशतिहोरात्मकः)**

(क) अव्ययशब्दाः । (अष्टहोरात्मकाः)

स्थान-काल-प्रकार-समुच्चय-संबन्ध-परिणाम-निषेध-स्वीकार वाचक शब्दाः (एकैकहोरात्मकाः)

(ख) संख्याशब्दाः । (अष्टहोरात्मकाः)

वचन-लिङ्ग-रूप प्रत्ययानुगुणम् (प्रति विषयं द्विहोरात्मकम्)

(ग) उपपदविभक्तिबोधकाः शब्दाः । (दशहोरात्मकाः)

योगे विभक्तिः (पञ्चहोरात्मिका)

अर्थबोधः (पञ्चहोरात्मकः)

यथा- सह, नमः, अभितः, परितः, बिना प्रभृतयः ।

2. वाक्यनिर्माणं **(एकोन्विंशतिहोरात्मकम्)**

अव्ययेन (पञ्चहोरात्मकम्)

संख्यया (पञ्चहोरात्मकम्)

नमः प्रभृतिभिः (नवहोरात्मकम्)

संदर्भग्रन्थाः - लघुसिद्धान्तकौमुद्याः अव्ययप्रकरणम्, सिद्धान्तकौमुद्याः कारकप्रकरणम्, अन्ये अनुवादग्रन्थाः |

चतुर्थं प्रश्नपत्रम्

अस्य पाठ्यक्रमस्य चतुर्थे प्रश्नपत्रे संधिनियमाः, समासप्रयोगः, श्लोक- सूक्ति- कथा प्रभृतयः संस्कृतसंभाषणकौशलवर्धनाय संयोजिताः वर्तन्ते | अस्य पाठ्यक्रमस्य संस्कृतभाषा-सम्भाषणं मुख्यम् उद्देश्यम् विद्यते। तस्मात् प्रशिक्षकैः संवादशैल्या निर्धारिताः समयानुगुणं पाठविन्दवः पाठनीयाः।

चतुर्थं प्रश्नपत्रम् पूर्णाङ्काः(100) होरात्रयम्

विषयः- **पाठनकालांशः(पञ्चचत्वारिंशत्होरात्मकः)**

1.संधिसमासप्रयोगपरिचयः (पञ्चविंशतिहोरात्मकः)

(क)	अच्सन्धिः (यण्-अयादि-गुण- दीर्घ-वृद्धि-पूर्वरुप-पररूपम्)	(प्रतिसंधि एकहोरात्मकः)	पञ्चहोरात्मकः
(ख)	हल्सन्धिः (श्चुत्वम्, ष्टुत्वम्, अनुस्वारः,छत्वम्-परसवर्णः)	(प्रतिसंधि एकहोरात्मकः)	पञ्चहोरात्मकः
(ग)	विसर्गसन्धिः(विसर्ग-सत्वम्-उत्वम्-लोपः-यत्वम्)	(प्रतिसंधि एकहोरात्मकः)	पञ्चहोरात्मकः
(घ)	समासः-(अव्ययीभावः, तत्पुरुषः, बहुब्रीहिः, द्वन्द्वः)	(प्रतिसमासं एकहोरात्मकम्)	पञ्चहोरात्मकः

विशेषः -वाक्ये समागतानां सन्धिसमासपदानां परिचयं कृत्वा भाषाभ्यासःकारणीयः ।

2.वाक्यनिर्माणं- (पञ्चहोरात्मकम्)

संधिशब्दैः (प्रतिसंधिः-अर्धहोरात्मकम्)

समासशब्दैः (प्रति समासं अर्धहोरात्मकम्)

3.सम्भाषणदक्षता-कौशलम् (विंशतिहोरात्मकम्)

(क) प्रचलितश्लोकमाध्यमेन	(चतुर्होरात्मकम्)	(घ) कथामाध्यमेन	(चतुर्होरात्मकम्)
(ख) सूक्तिवाक्यमाध्यमेन	(चतुर्होरात्मकम्)	(ङ) हास्यकर्णमाध्यमेन	(चतुर्होरात्मकम्)
(ग) प्रहेलिकामाध्यमेन	(चतुर्होरात्मकम्)		

संदर्भग्रन्थाः- लघुसिद्धान्तकौमुद्याः संधि-समासप्रकरणम्, चाणक्यनीतिः, पञ्चतंत्रम्, सूक्तिसंग्रहः |

`(इति सम्)

1. संस्कृत भाषा प्रशिक्षण

1.	डॉ. मनमोहन तिवारी	एसोसिएट प्रोफेसर रज्जू भैय्या विश्वविद्यालय प्रयागराज	8805095519	manmohan03071973@gmail.com
2.	डॉ. रत्नेश कुमार त्रिवेदी	विभागाध्यक्ष, व्याकरण विभाग श्री वामदेव सं.म.वि. बाँदा	7355026272	trivediratneshbhu@gmail.com
3.	डॉ. सूर्यकान्त त्रिपाठी	सहायक आचार्य, संस्कृत विभाग दीनदयाल उपाध्याय गोरखपुर विश्वविद्यालय, गोरखपुर	6393200449	suryakanttripathi4@gmail.com
4.	डॉ. विजेन्द्र कुमार आर्य	सहायक आचार्य, व्याकरण विभाग, सं.सं.वि.वि., वाराणसी	8700156167	vijendrakumararya@gmail.com
5.	डॉ. महेश द्विवेदी	सहायक आचार्य, एकरसानन्द आ.स.म.वि. मैनपुरी	942308402	maheshd942@gmail.com
6.	डॉ. प्रांगेश मिश्र	वेदान्त विभागाध्यक्ष श्री गोरखनाथ संस्कृत विद्यापीठ गोरखपुर	8858861353	prangeshkumarmishra@gmail.com
7.	डॉ. शैलेन्द्र कमार दीक्षित	वेद विभागाध्यक्ष, वेद वेदांग सं.म.वि. वाराणसी	8004246395	sarvayansewakaghi@gmail.com
8.	डॉ. श्यामलेश कुमार तिवारी	सहायक आचार्य, लखनऊ विश्वविद्यालय, लखनऊ	9415303193	shyamlesh78@gmail.com
9.	डॉ. कुप्पा गुरु बिल्वेश	व्याकरण विभाग, सं.सं.वि.वि., वाराणसी	9944412535	ksgb.ssvv@gmail.com
10.	श्री नितिन आर्य	सहायक आचार्य, व्याकरण विभाग, सं.सं.वि.वि., वाराणसी	9599392955	nitingpa1995@gmail.com
11.	डॉ. रंजन लता	सहायक आचार्य, संस्कृत विभाग दीनयाल दयाल गोरखपुर वि.वि. गोरखपुर	7906607153	ranjanjnu13@gmail.com
12.	डॉ. चन्द्रकान्त शुक्ल	सहायक आचार्य, राजकीय स्ना. म.वि. गणीनाथ, मऊ	8318867067	chandrakantsanskritam@gmail.com
13.	डॉ. रितेश कुमार पाण्डेय	व्याकरण विभागाध्यक्ष आदर्श सं.म.वि.वृन्दावन, मथुरा	936821090	riteshpandey34@gmail.com
14.	डॉ. मधुसूदन मिश्र	सहायक आचार्य, ज्योतिष विभाग, सं.सं.वि.वि., वाराणसी	9005484655	msmishraastrobhu@gmail.com
15.	प्रो. चन्द्रकान्ता राय	संस्कृत विभागाध्यक्ष आर्य महिला पी.जी. कालेज, वाराणसी	8299715803	chandrakanta.vns@gmail.com

धन्यवादाः वितीर्यन्ते